

Vabariigi Valitsuse määruse
„Smolnitsa maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda.

Kaitseala asub Ida-Viru maakonnas Alajõe vallas Smolnitsa ja Vasknarva külas.

Smolnitsa maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) territoorium on olnud osaliselt kaitse all alates 17. jaanuarist 1967, kui Kohtla-Järve TSN Täitevkomitee võttis otsusega nr 7 kaitse alla Smolnitsa luitestiku. Kaitseala piire ja kaitsekorda on muudetud Vabariigi Valitsuse 11. oktoobri 1996. a määrusega nr 248 „Ontika ja Smolnitsa maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine”.

Vastavalt looduskaitseseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva maastikukaitseala kaitse-eesmärke ja kaitsekorda. Muudatuse on tinginud vajadus tagada paremini nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50; edaspidi *loodusdirektiiv*) I lisas nimetatud elupaigatüüpide kaitse. Moodustatav kaitseala hõlmab täielikult Natura võrgustikku kuuluva Smolnitsa loodusala.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti Viru regiooni kaitse planeerimise spetsialist Triin Amos (tel 733 4163, e-post triin.amos@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise peaspetsialist Riina Kotter (tel 325 8404, e-post riina.kotter@keskkonnaamet.ee). Eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) advokaadibüroo GLIMSTEDT vandeadvokaat Mirjam Vili (tel 611 8050, e-post mirjam.vili@glimstedt.ee), eksperdihinnangu on andnud Erik Leibak, keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala kaitse-eesmärk on kaitsta Peipsi põhjaranniku litemaastikku, sellega seotud taimekooslusi ning kaitsealuseid liike, samuti loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpe eelluited (2110), valged luited ehk liikuvad rannikuluited (2120), hallid luited ehk kinnistunud rannikuluited (2130*), metsastunud luited (2180), luidetevahelised niisked nõod (2190), vanad loodusmetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Elupaigatüübi nimetuse järel

sulgudes on siin ja edaspidi kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt loodusdirektiivi I lisale. Tärniga (*) on tähistatud esmatahtsad elupaigad.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelistest lepingutest tulenev kohustus.

Smolnitsa maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale kaitse-eesmärgiks seatud Peipsi põhjaranniku luidete tüüpilisus ja esteetiline väärtus ning elupaigatüüpide haruldus ja ohustatus.

Peipsi luitestik

Peipsi luited ulatuvad Rannapungerjast Vasknarvani, kuid on eriti võimsad, kuni 15 m kõrgused, Smolnitsas ja Alajõel. Peipsi luitevööndile on eriti iseloomulikud rohked mõrd- ehk paraboolluited. Piki rannajoont kulgev paraboolluide ahelik koosneb üksikutest segmentidest, mille pealttuulenõlv järskus on 10–25°, alltuulenõlv järskus aga 20–35°. Järve murrutuse tõttu on luidete järvepoolne nõlv sageli astanguliselt järsk. Seal vahelduvad kiiresti erinevad luitetüübid, mida liigestavad tuulekandenõod ja inimtekkelised tallamisvormid ja kaeved. Luiteid räsivad ka tormid ja kevadine rüüsi. Peipsi põhjarannik seda ääristavate luidetega on populaarne puhkemaastik tänu kaunile männimetsale ja soodsa asendile lõunapäikese suhtes.

Haruldased ja ohustatud looduslikud luite- ja metsakooslused

Smolnitsa maastikukaitsealal esinevad elupaigatüübid eelluited (2110), valged luited ehk liikuvad rannikuluited (2120), hallid luited ehk kinnistunud rannikuluited (2130*), metsastunud luited (2180), luidetevahelised niisked nõod (2190), vanad loodusmetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on haruldaste ja ohustatutena lisatud loodusdirektiivi I lissasse ning osaliselt märgitud esmatahtsate elupaikadena, mille kaitse tagamisel on Euroopa Liidul ja selle liikmesriikidel eriline vastutus. **Eelluited (2110)** on väljaspool lainete otsest mõjupiirkonda kujunevad liivaviirud ja -kuhjatised, mis on luidete arengu esimene aste. Tegemist on tuiskliivaaladega, kus ei ole väljakujunenud taimkatet. **Valged luited (2120)** on loomulik jätk eelluudetele, need on tuiskliivaaladel moodustunud luited, kus liiv on lahtine ja liikuv, taimi on rohkem ning need moodustavad laiguti esikkooslusi. **Hallid luited (2130*)** on kahele eelmisele elupaigatüübile järgnev arenguaste, kus taimed ja samblikud on liiva kinnistanud ning luidet katab püsitaimestu. **Metsastunud luited (2180)** on palu- või nõmmemännikutega kaetud luited, kus puurinne ning alustaimestik on hästi välja kujunenud. **Luidetevahelistel niisketel nõgudel (2190)** ei ole omaette elupaigana erilist tähtsust, luitetagused nõod on kaetud metsaga ning määratud enamasti soostuvate ja soo-lehtmetsadena. Luiteelupaigatüüpe leidub kogu Smolnitsa maastikukaitsealal ühtlase umbes 7 km pikkuse ja keskmiselt 50 m laiuse rannaäärse ribana. Metsaelupaigatüüpidest on kaitsealal **vanad loodusmetsad (9010*)** ning **soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*)**. Vanad loodusmetsad on inimõjuta või vähese inimõjuga vanad metsad, mis on intensiivse metsamajandamise tõttu kadumisohus. Soostuvad ja soo-lehtmetsad on tasasel maal või laugetes nõgudes kasvavad soostuvad, madalsoo- ja lodumetsad, kus põhjavesi on maapinna lähedal. Metsaelupaigatüübid asuvad peamiselt kaitseala läänepoolses osas.

Kaitsealused liigid

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Smolnitsa maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline haruldaste ja ohustatud taime- ja samblikuliikide kaitseks. Samas pole nende eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik – eesmärgiks seatavate koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka liikide kaitse. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle

elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused, mille kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Teiste kaitsealuste liikide puhul saavutatakse kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutusõiguse teostamisel kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Teadaolevatest II ja III kaitsekategooria liikidest on alal registreeritud III kaitsekategooria liigid puna-näsasamblik (*Lecidea erythrophaea*), vööthuul-sõrmkäpp (*Dactylorhiza fuchsii*), laialehine neiuvaip (*Epipactis helleborine*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*), roomav öövilge (*Goodyera repens*) ja karukold (*Lycopodium clavatum*) ning II kaitsekategooria liigid harilik käokuld (*Helichrysum arenarium*) ja väike käopõll (*Listera cordata*). Samblikest on leitud ka vääriselupaiga tunnusliike punakas mõhnsamblik (*Bacidia rubella*), härma-kiiriksamblik (*Opegrapha varia*), tähnsamblik (*Arthonia vinosa*) ja kahvatu varjusamblik (*Chaenotheca brachypoda*). Enamik leide pärineb kaitseala piiranguvööndist ja tegemist on üksikute leiukohtade ja isenditega, kuid kõikide kaitsealuste taime- ja samblikuliikide seisundiks on märgitud hea või väga hea. Kahelehist käokeelt ja karukolda on leitud vastavalt kolmest ja viiest kasvukohast. Liikide kanded pärinevad enamasti J. Paali 2009. aasta Smolnitsa maastikukaitseala taimestiku ja taimkatte inventuurist, samblike osas I. Jüriado 2010. aasta aruandest „Nelja Ida-Virumaa kaitseala (Ontika maastikukaitseala, Udria maastikukaitseala, Smolnitsa maastikukaitseala ja Iisaku parkmets) haruldaste samblike inventuur”. Nimetatud liikide korral tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS § 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Kaitse alla võtmise otstarbekus

Smolnitsa maastikukaitseala on kaitse all olnud 1967. aastast ja sellel on oluline tähtsus Peipsi järve põhjarannikule iseloomuliku metsase luitemaastiku säilimisel. Pikaajaline kaitsestaatus on taganud ala esteetilise ja loodusväärtuse säilimise ning põhjendatud on ka selle edasine kaitse. Kuigi Peipsi põhjarannikule iseloomulik luiteline rannajoon kulgeb ühtlase 30 km pikkuse ribana Rannapungerjast Vasknarvani, on enamasti tegemist intensiivselt inimtegevusest mõjutatud tiheasustus- ja puhkealadega (RMK Peipsi põhjaranniku telkimisalade, kämpingute- ja suvilapiirkond ulatub Kauksist Remnikuni), mistõttu Smolnitsa maastikukaitsealal on oluline roll inimtegevusest vähe mõjutatud luite- ja metsamaastiku säilitamisel. Kaitse-eesmärgiks olevad luiteelupaigatüübid eelluited (2110), valged luited ehk liikuvad rannikuluited (2120), hallid luited ehk kinnistunud rannikuluited (2130*), metsastunud luited (2180), luidetevahelised niisked nõod (2190) ning metsaelupaigatüübid vanad loodusemetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) on alal määranud 2001. aastal Tartu Ülikooli Botaanika ja Ökoloogia Instituudi inventeerijad. Luiteelupaigatüüpe on kaitsealal 48 ha (20% ala pindalast) esinduslikkusega A ja B. Metsaelupaigatüüpe on 72 ha (28%), nende esinduslikkus on peamiselt B ja C.

Lisaks eespool kirjas olevale on Smolnitsa maastikukaitseala kaitse all hoidmine põhjendatud ka asjaoluga, et tegemist on ülepinnaaliliselt Natura võrgustikku kuuluva alaga. Kaitsealaga samades piirides asub Smolnitsa loodusala.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Looduskaitseseaduse § 28 kohaselt on maastikukaitseala kaitseala maastiku säilitamiseks, kaitsmiseks, uurimiseks, tutvustamiseks ja kasutamise reguleerimiseks. Kuna Smolnitsa maastikukaitsealal on peamiseks kaitse-eesmärgiks maastiku ja maastikuelementide kaitse, siis rakendatakse kaitseala tüübina jätkuvalt maastikukaitseala. Maastiku kaitsega kaitstakse ka elupaiku ja elustikku. Hoiualad moodustatakse loodusliku loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist, mis on alal kaitse-eesmärkide saavutamiseks vajalikud. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse liigi elupaika, mitte erinevate väärtustega looduskompleksi.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välispiir ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse oleksid hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piir peab olema looduses selgelt tuvastatav ja üheselt mõistetav. Seetõttu on piiritlemisel eelistatult kasutatud konkreetseid ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, ojad, Peipsi järve rannajoon, mõõdistatud maaüksused jne). Nende puudumisel on kasutatud looduses kindlatest punktides lähtuvaid mõttelisi sirgeid. Kaitseala piiritlemise aluseks on Eesti põhikaart (möötkava 1:10 000) ja maakatastri andmed.

Smolnitsa maastikukaitseala pindala on 241,9 ha. 1996. aastal kehtestatud kaitse-eeskirja järgi oli kaitseala pindala 240,7 ha. Kaitseala piirid jäävad sisuliselt samaks, kuid peamiselt tehnilisest korrigeerimisest tingitud muudatused suurendavad senist pindala 1,2 ha võrra. Korrigeerimine puudutab eeskätt kaitseala välispiiri ühildamist aja jooksul taandunud Peipsi järve rannajoonega ja kaitsealal asuvate katastrisse kantud maaüksuste piiridega. Selle tulemusena arvatakse kaitsealast välja 2,1 ha Peipsi järve alust maad. Välispiiri vastavusse viimisega Permisküla metskond 52 (tunnus 12201:002:0344) kinnistu piiriga lisandub ala idaosas kaitsealale 2,6 ha riigimetsamaad (sellest 1,3 ha on kõlvikuliselt mets ja 1,3 ha lage liivaala). Sihtkaitsevõõndi pindala väheneb 2 ha võrra ja piiranguvõõndi pindala suureneb 3,1 ha võrra. Eelnõu kohaselt jääb sihtkaitsevõõndi ja piiranguvõõndi asukoht samaks: kaitseala läänepoolne osa kuulub sihtkaitsevõõndisse ja idapoolne osa piiranguvõõndisse. Smolnitsa maastikukaitsealal on eramaad 74,3 ha ja riigimetsamaad 167,6 ha. Kaitsealal ei ole jätkuvalt riigi omandis olevat maad.

Kaitseala välispiir kulgeb ala põhjaosas piki Kauksi-Vasknarva riigimaanteed nr 13111 (katastritunnus 12201:002:0299). Tee koos teekraavidega ei jää kaitseala koosseisu, kaitseala piir kulgeb mööda teemaa ehk katastripiiri. Kaitseala idaosas kulgeb piir mööda Permisküla metskond 52 katastriüksuse (tunnus 12201:002:0344) piiri ning kaitsealast väljaspool asuvate Liiviku (12201:002:0402) ja Permisküla metskond 82 (12201:002:0673) katastriüksuse vahelist piiri. Kaitseala lõunapiir kulgeb mööda Peipsi järve rannajoont. Kaitseala läänepiir läheb Kauksi-Vasknarva maanteelt Smolnitsa radarimasti katastriüksuseni (12201:002:0303) kulgeva pinnastee idaserva, seejärel mööda Smolnitsa radarimasti katastriüksuse ida- ja lõunapiiri ning selle lõunapiiri mõttelist sirgjoonelist pikendust mööda Smolnitsa ojani. Piki Smolnitsa oja idakallast kulgeb piir lõuna ja ida poole Peipsi järveni.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud üheks sihtkaitsevõõndiks (Smolnitsa sihtkaitsevõõnd) ja üheks piiranguvõõndiks (Vasknarva piiranguvõõnd).

Smolnitsa sihtkaitsevööndi suurus on 128,7 ha ja see moodustab 53% kaitseala pindalast. Vööndisse jääb kaitseala läänepoolsem, inimtegevusest vähem mõjutatud osa, kus teeäärne lai kraav ja tiheda alusmetsaga soostuv mets takistab otsest juurdepääsu luidetele ja liivarannale. Vöönd hõlmab enamikku kaitseala inventeeritud loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide soostuvatest ja soo-lehtmetsadest, mille esinduslikkus on B (esinduslik), ning seal asub looduslikum ja esinduslikum osa ala luitekooslustest. Metsaelupaigatüüpe ohustab peamiselt raie, mida saab vältida sihtkaitsevööndi režiimi korral. Sihtkaitsevööndisse jäävad riigi omandis olevad katastriüksused Smolnitsa maastikukaitseala 1 (katastritunnus 12201:002:0674), Permisküla metskond 47 (12201:002:0320) ja Permisküla metskond 48 (12201:002:0330) ning suurem osa eraomandis olevast Kase maaüksusest (12201:002:0257).

Vasknarva piiranguvööndi suurus on 113,2 ha ja see moodustab 47% kaitseala pindalast. Piiranguvöönd on moodustatud litemaastiku loodusliku ilme säilitamiseks. Seal jätkub kogu kaitseala läbiv rannäärne luiteelupaikade riba. Piiranguvöönd asub kaitseala idaosas, kus suuremas osas on kuivem ja alusmetsata palumännik, kus puhkajate liikumine on tunduvalt intensiivsem ja laiaulatuslikum tänu parkimisvõimalusele teisel pool Kauksi–Vasknarva teed asuvas Kaluri parklas ning randa viivatele radadele. Piiranguvööndis on fragmentidena elupaigatüüpe soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*) 4,8 ha-l ning vanad loodushõlmad (9010*) 3,3 ha-l, kuid nende esinduslikkus on madal. Vööndisse jäävad riigi omandis olevad katastriüksused Permisküla metskond 50 (katastritunnus 12201:002:0637), Permisküla metskond 52 (12201:002:0344) ja Permisküla metskond 58 (12201:002:0636) ning eraomandisse kuuluv Rabapüü maaüksus (12201:002:0627).

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (ekspert Eerik Leibak). Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal esinevate looduslike elupaikade soodsa seisundi ja on proportsionaalne kaitse-eesmärkidega.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiolemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärgiks on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Ühtlasi täidetakse loodusdirektiivist riigile tulenev kohustus tagada loodusväärtuste kaitse Natura 2000 võrgustiku alal. Neid eesmärgi saab lugeda õiguspäraseks, kuna abinõud, mis soodustavad eesmärgi saavutamist, on õiguslikult sobivad: kaitseala moodustamine ja loodusväärtusi kahjustavate tegevustele piirangute seadmine aitab kaasa kaitseala eesmärkide täitmisele. Abinõu on vajalik, kui eesmärgi ei ole võimalik saavutada mõne teise isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne. Kaitse-eeskirja regulatsiooni eesmärgi (loodusväärtuste säilimine) täitmiseks ei ole muid vähemalt sama efektiivseid, kuid isikuid vähem koormavaid meetmeid. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt isikutele antud õigusesse sekkumise ulatust ja intensiivsust, teiselt poolt aga eesmärgi tähtsust. Eesti ja Euroopa loodusväärtuste säilimine on oluline eesmärk. Alale kaitse tagamisega ja

tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud ühte piiranguvööndisse ja ühte sihtkaitsevööndisse.

Käesoleva määruse kehtestamisel tehakse muudatused Vabariigi Valitsuse 11. oktoobri 1996. a määruses nr 248 „Ontika ja Smolnitsa maastikukaitsealade kaitse-eeskirjade ja välispiiri kirjelduste kinnitamine”, mille pealkiri sõnastatakse „Ontika maastikukaitseala kaitse-eeskirja ja välispiiri kirjelduse kinnitamine” ning punkti 1 alapunktid 3 ja 4 tunnistatakse kehtetuks.

Kaitse-eeskirjaga ei ole reguleeritud inimeste viibimist kaitsealuste liikide elupaikades, kasvukohtades ja rändlindude koondumispaiades, sest kaitsealal ei ole teadaolevalt kaitsealuste loomade elukohti ja rändlindude koondumispaiaku ning praegune külastajate hulk ei ohusta hajusalt kasvavaid kaitsealuseid taime- ja samblikuliike.

Kalapüüki ning pilliroo ja adru varumist ei ole kaitse-eeskirjas reguleeritud, kuna kalastamiseks kasutatavad veekogud kaitsealal puuduvad (kaitseala piiriks on Peipsi järve rannajoon) ning kaitsealal ei leidu pilliroo ega adru esinemisalasid. Selleks sobivate veekogude puudumise tõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas ka veesõidukitega sõitmist.

Kaitsealal ei ole poollooduslikke kooslusi ja seetõttu ei käsitleta kaitse-eeskirjas nendega seotud tegevusi.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kogu kaitsealal kehtivad kaitsekorra üldpõhimõtted on kooskõlas looduskaitseadusega, samas on määruses sätestatud mõningaid erisusi. Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida, korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi ning pidada jahti kogu kaitsealal. Inimeste viibimine ja metsa kõrvalsaaduste korjamine ei kahjusta koosluste ja liikide soodsat seisundit. Jahipidamine jahiseaduses sätestatud nõuetest kinni pidades kaitseala kaitse-eesmärgiks olevaid kooslusi ja elupaigatüüpe ei kahjusta.

Telkimine ja lõkke tegemine on kaitsealal lubatud ainult selleks ette valmistatud ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistatud kohas. Piirangud on kehtestatud, et kaitsta liigse tallamise eest luitestikku ja selle taimkatet ning vähendada tuleohtu kuivades litemännikutes. Kaitsekorraga ei ole tehtud erisusi telkimisele ja lõkke tegemisele õuemaal, kuna kaitsealal asuvad eramaad ei hõlma õuemaad. Praegu külastuskorralduslikke rajatisi kaitsealal ei asu ja lähitulevikus ei ole neid plaanis sinna ka rajada. Telkimis- ja lõkkekohtade rajamise vajadus ja asukoht määratakse kaitseala kaitsekorralduskavaga.

Kaitsealal on lubatud jalgrattaga sõitmine mööda radu. Smolnitsa maastikukaitsealal on kitsad pinnasteed ja rajad. Tee mõiste on määratletud ehitusseadustikus ning selle § 92 lõike 1 kohaselt defineeritakse tee rajatisena, mis on ette nähtud inimeste, sõidukite või loomade liikumiseks või liiklemiseks. Rajatisteks on sama seaduse § 3 lõike 1 alusel sellised teed, mida saab lugeda sihipärase inimtegevuse tulemusena ehitatud terviklikeks asjadeks. Seega ei ole rajatisteks pinnasteed, mis on tekkinud lihtsalt sõidukite või inimeste liikumise tulemusena. Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 33 lõige 2 nimetab selliseid teid radadeks. Sellest tulenevalt on kaitseala kitsad pinnasteed määruses defineeritud radadena, mis ei ole mõeldud mootorsõidukitega liikumiseks, sest nendel sõitmine rikuks luiteid ja kahjustaks luidete

taimekooslusi. Kaitse-eeskirjaga ei ole tehtud erisust sõidukite ja maastikusõidukitega sõitmiseks, välja arvatud järelevalve-, pääste- ja piirivalvetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja nõusolekul tehtaval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel, sealhulgas piiranguvööndis metsamajandustöödel. Erisus on tehtud ka kalapüügiõigusega isikul maastikusõidukiga sõitmisele lumekatte olemasolul Peipsi jääle minekuks rajal, mis on märgitud määruse lisas olevale kaardile. See säte lubab kalameestel talvisel ajal teisel pool Kauksi–Vasknarva teed asuvast Kaluri parklast (Kaluri parkla maaüksus, 12201:002:0648) lumesaanidega Peipsi jääle kalale sõita. Parklast Peipsi järveni jõudmiseks tuleb läbida umbes 200 m kaitseala piiranguvööndit. Selles kohas viib järveni ka põhikaardil märgitud rada, millel sõitmine on muude sõidukitega, v.a jalgratastega keelatud. Teeäärsete parkimisvõimaluste puudumise ja sügavate teekraavide tõttu on mujalt ligipääs Kauksi–Vasknarva teelt Peipsi järveni raskendatud. Erisus on tehtud ka sõidukiga sõitmiseks liinirajatiste hooldamisel, sest kaitseala loodenurka lõikab Smolnitsa radarimasti kinnistut (12201:002:0303) varustav elektriliin. Erisused põllumajandustöödel sõitmiseks ei ole põhjendatud, sest kaitsealal ei asu põllumaad.

Sõidukitega liikumise piirangud on kehtestatud luitekoosluste kaitseks, mis on üks kaitseala peamisi eesmärke. Liivaluidete liigne tallamine ja sõidukitega sõitmine põhjustab taimestiku degenereerumise ning tekivad lohud, kus liiv paljandub. Liivalohu serval kasvavate taimede juured uhub tuul paljaks, taimed kuivavad ja tuulekandelohud üha suurenevad.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lisasõõta jahilukeid, lubada ehitada ehitusteatisel kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada lautrit või paadisilda, seada projekteerimistingimusi ja anda ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuses ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Kaitseala sihtkaitsevöönd suurusega 128,7 ha on kaitseala osa seal väljakujunenud looduslike koosluste säilitamiseks. Sihtkaitsevööndi kaitseréžiim on vajalik kaitseala eesmärkide saavutamiseks ja loodusväärtuste säilimiseks. Kaitsealal asub Smolnitsa sihtkaitsevöönd, mille eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine, luitekoosluste loodusliku seisundi säilitamine ning loodusdirektiivi metsaelupaigatüüpide looduslik areng. Sihtkaitsevööndis on elupaigatüübid eellited (2110), valged lited ehk liikuvad rannikulited (2120), hallid lited ehk kinnistunud rannikulited (2130*), metsastunud lited (2180), luidetevahelised niisked nõod (2190), vanad loodusemetsad (9010*) ning soostuvad ja soo-lehtmetsad (9080*). Vööndisse jäävad loodusdirektiivi elupaigad moodustavad vööndi pindalast 71,7% ehk 90,4 ha. Neist 26,2 ha on luiteelupaigatüübid esinduslikkusega A ja B (väga esinduslikud ja esinduslikud), mis paiknevad ühtlase rannaäärse ribana kogu vööndi ulatuses. Ülejäänud on peamiselt soostuvad ja soo-lehtmetsad esinduslikkusega B. Tegemist on üle saja aasta vanuste sookaasikute ja -männikutega, mis on eriti kõrge väärtusega vööndi kahes idapoolses metsakvartalis. Soometsade esinduslikkust vähendab Kauksi–Vasknarva teekraavide ja vööndit risti läbivate kuivenduskraavide mõju.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistatud kohas. Kaitseala valitseja nõusolekul on lubatud rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine ja rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas. Kuni 30 inimest on kaitseala külastav tavapärane hulk (nt õpilasekursioonid, kes liiguvad tavaliselt hajutatult ja kelle liikumine ei ületa koosluste taluvuspiire).

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud olemasolevate kraavide hoiutööd ja kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus. Kraavide hoiutööd kaitsealal on vajalikud, sest sihtkaitsevööndit risti läbivate kraavide kaudu juhitakse vesi maanteekraavidest Peipsisse ning nendest äravoolu tagamine on tee korrashoiu säilimiseks vajalik. Maaparandussüsteemide hoiutööd ei ole määrusega reguleeritud, sest kaitsealal asuvad kraavid ei ole kantud riiklikku maaparandussüsteemide registrisse. Kaitse-eeskiri ei võimalda loodusliku veerežiimi taastamist kraavide sulgemise kaudu, kuna kraavidest on vaja tagada vee äravool. Kaitsealuste liikide säilitamiseks vajaliku tegevuse lubamine võimaldab vajaduse korral teha töid, mis parandavad kaitsealuste käpaliste vööthuul-sõrmkäpa ja kahelehise käokeele kasvukohtade seisundit. Lubatud on luitekoosluste kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, milleks on neile iseloomuliku loodusliku seisundi säilitamine. See säte võimaldab eelkõige luitekoosluste lahtihoidmist pinnase kamardumise vältimiseks. Sihtkaitsevööndis on rannaäärsetele luidetele ligipääs keerukas, mistõttu külastuse mõju liikuvate luidete lahti hoidmisel ei ole suur. Luitekoosluste kujundamise vajadus määratakse kaitseala kaitsekorralduskavas.

Sihtkaitsevööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. See võimaldab paigaldada loodushariduse eesmärgil infotahvleid, millel on tähtis osa külastajatele info jagamisel. Külastuskorralduslike rajatiste ja kaitseala loodenurka lõikava elektriliini hooldamise eesmärgil on lubatud olemasolevate rajatiste hooldustööd. Kaitsealast väljaspool asuvat Smolnitsa radarimasti kinnistut (12201:002:0303) varustav elektriliin läbib 50 m pikkusel lõigul kaitseala loodenurka keskmiselt 10 m kaugusel välispiirist. Kuna kaitseala

sihtkaitsevööndis ei ole hooneid, ei ole vajadust nende hooldustöid eeskirjaga reguleerida. Kaitse-eeskirjaga ei tehta leevendusi sihtkaitsevööndisse tee rajamiseks, tehnovõrgu rajatise või tootmisotstarbeta hoone püstitamiseks. Nimetatud rajatiste vajadus riigimaal asuvate kinnistute ja kaitseala tarbeks puudub ning sihtkaitsevööndi kaitse-eesmärke arvestades ei saa nende rajamist lubada ka sihtkaitsevööndi ainsa eraomanduses oleva kinnistu (Kase maaüksus, 12201:002:0257) tarbeks, sest valdav osa sellest kinnistust on kaetud kõrge looduskaitseväärtusega soostunud ja soo-lehtmetsade, vanade loodusmetsade ja rannikuluidetega, mille looduslikku seisundit ehitiste püstitamine rikuks. Ehitamiskeeld on vajalik, et vältida väärtuslike metsa- ja luiteelupaikade kahjustamist. Sihtkaitsevööndis on kogu ulatuses tegemist metsamaaga, kus on registreeritud loodusdirektiivi elupaigatüübid. Elupaikadele tuleb tagada soodsa seisundi säilimine, st nende looduslik levila on muutumatu suurusega või laieneb. Kaitsealal ehitamine on suure negatiivse mõjuga ja vastuolus kaitse-eesmärkidega. Ehitamise tagajärjel killustuvad ja hävivad looduslikud kooslused, muudetakse liigestatud luidete reljeefi ja rikutakse maastikuilmet.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on kooskõlas kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega keelatud majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Vasknarva piiranguvöönd. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamine. Piiranguvöönd hõlmab luiteelupaigatüüpe eelluited (2110), valgeid luited ehk liikuvad rannikuluided (2120), hallid luited ehk kinnistunud rannikuluided (2130*) ja metsastunud luited (2180), mis paiknevad ühtlase ribana piki Peipsi järve kallast kogu kaitseala ulatuses. Luitekooslused jäävad Peipsi järve ranna piiranguvööndisse, kus kaitse-eeskirja kohaselt on metsaraie keelatud. Mõõdukas inim mõju luiteelupaiku ei kahjusta ja seega on luiteelupaikade soodsa seisundi säilimine kaitseala piiranguvööndis tagatud. Lisaks luitekooslustele on piiranguvööndis peamiselt 60–90-aastased sooviku- ja palukaasikud vööndi läänepoolses osas ning palumännikud vööndi idaosas. Suurem osa piiranguvööndi metsakooslustest ei vasta elupaigatüüpide kriteeriumitele vanuse või kraavituse tekitatud häiringute tõttu, kuid vaatamata sellele on metsadel oluline roll piirkonnale iseloomuliku maastikuilme säilitamisel. Vööndi lääneosas on märgata külastuse mõju.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega.

Piiranguvööndis on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistamata kohas. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituse korraldamine selleks ette valmistamata ja kaitseala valitseja poolt tähistamata kohas vajab kaitseala valitseja nõusolekut. Arvestades kaitseala loodusväärtusi, on liigse tallamiskoormuse vältimiseks põhjendatud, et suurema kui 50 osalejate arvuga rahvaürituste korral tuleb tegevus kooskõlastada kaitseala valitsejaga. Koostöö tulemusel saab vältida tallamistundlikke alasid.

Eeskätt külastuse korraldamiseks ette nähtud rajatiste (nt infotahvel, tõkkepuud, tähised) püstitamise vajadusi silmas pidades on piiranguvööndis kaitseala valitseja nõusolekul lubatud rajatiste püstitamine kaitseala tarbeks. Piiranguvööndis ei ole tehtud leevendust ehitiste püstitamisele, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade ja väärtuslike metsa- ja luitemaastike kahjustamist. Piiranguvööndis on kogu ulatuses tegemist metsamaaga, kuhu ehitamise keeld on vajalik loodusliku mitmekesisuse ja maastikuilme säilitamiseks. Globaalselt on metsades kõige suurem bioloogilise mitmekesisuse tase, kui pidada silmas liike, geneetilist materjali ja ökoloogilisi protsesse.

Piiranguvööndis on kaitseala valitseja nõusolekul lubatud turberaie, välja arvatud Peipsi järve ranna piiranguvööndis, langi suurusega kuni 2 ha. Ranna ja kalda piiranguvööndis pole metsaelupaikade ja muude metsaalade kaitse eesmärgil kaitse-eeskirjaga tehtud leevendust looduskaitseseadusega sätestatud uuendusraiate keelule. Ranna ja kalda piiranguvööndis on metsamaa eesmärk säilitada rannaala maastikuline ilme ning rannikuni ulatuvate metsamassiivide ühtlus. Rannikul kasvavad metsad on tuultele avatud, seega on seal uuendusraielankide ümbruses tormikahjustuste tekkimise oht suurem. Valdav osa sellesse vööndisse jäävatest metsadest on keskmise või madala boniteediga keskealised männikud, idaosas leidub ka vanu, üle 150-aastaseid puid.

Väljaspool ranna ja kalda piiranguvööndit tagab metsade säilimise uuendusraie lubamine vaid turberaiana langi suurusega kuni 2 ha. Looduskaitseseaduse § 31 lõike 4 kohaselt võib piiranguvööndis seada raielangi suurusele metsaseadusest erinevaid piiranguid, kui need on vajalikud koosluse või kaitsealuse liigi säilimiseks. Piirangud langi pindala suurusele takistavad intensiivset metsade majandamist ja hoiavad kooslustes tekkinud häiringute taseme madalamal. Väikeste lankidena tehtud raie on sarnasem looduslikele häiringutele ja metsakoosluse kui terviku taastumine toimub kiiremini. Kaitsealal on oluline säilitada metsakoosluste liigiline ja vanuseline mitmekesisus ning mosaiiksus. Piiranguvööndis domineerivad 60–90 aasta vanused sooviku- ja palumännikud, vähemal määral on ka kaasikuid. Vööndi kaitse-eesmärk on looduse mitmekesisuse ja maastikuilme säilimine. Kogu piiranguvöönd moodustab enamasti vaid 200–300 m laiuse metsariba Kauksi–Vasknarva tee ja Peipsi järve vahel ning suurem turberaie lank võib hõlmata piiranguvööndi terves laiuses, mis rikuks metsase maastikuilme ega ole kooskõlas kaitse-eesmärkidega. Selline piirang on põhjendatud, sest sellega hoitakse häiringute mõju väiksemana ja tagatakse metsase maastikuilme säilimine. Piiranguvööndis kasvavad ka kaitsealused käpalised väike käopõll (*Listera cordata*), kahelehine käokeel (*Platanthera bifolia*) ja kuradi sõrmkäpp (*Dactylorhiza maculata*), mille kasvukohtade säilimiseks on selline majandamisviis otstarbekas. Kaitseala piiranguvööndis ei kasva kuusikuid ega lepikuid, mistõttu kaitse-eeskirjas ei ole nende majandamist lageraie teel reguleeritud.

Metsade majandamisel tuleb säilitada koosluse looduslik tasakaal ning liigiline ja vanuseline mitmekesisus. Säte on vajalik, et anda kaitseala valitsejale võimalus seada tingimusi väärtuslike üksikpuude või puudegruppide säilitamiseks. Sageli on see vajalik, et säilitada liigiline mitmekesisus ja kaitsealuste liikide elupaigad. Elustiku mitmekesisuse tagamiseks alles

jäetavad puud valitakse esimese rinde suurima diameetriga puude hulgast, eelistades kõvalehtpuid, mände ja haabasid, samuti eritunnustega, nagu põlemisjälgede, õõnsuste, tuuleluudade või suurte okstega puid. Vanad õõnsuste ja paksu korbaga lehtpuud on elupaigaks lindudele, nahkhiirtele, samblikele ja sammaldele, sageli leidub neil kaitsealuseid liike. Pärast raiet tuleb tagada liigiliselt mitmekesise puistu taastumine. Hooldusraiate tegemisel saab taastuva puistu liigilist koosseisu reguleerida, kasvama jäetakse okaspuid ja väärtuslikke laialehiseid puuliike ning parandatakse nende kasvutingimusi. Oluline on, et pärast uuendusraiet taastuks kasvukohale omane ja ümbritsevate elupaikadega sarnane puistu.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Kaitse-eeskirja kohaselt on piiranguvööndis keelatud uue maaparandussüsteemi rajamine, veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine, maavara kaevandamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine. Need piirangud tulenevad otseselt looduskaitseaduse § 31 lõikest 2 ja on suunatud vööndi kaitse-eesmärkide täitmisele.

Uue maaparandussüsteemi rajamine rikub looduslikku veerežiimi, mis võib viia kaitse-eesmärgiks olevate soometsade hävimiseni. Smolnitsa maastikukaitsealal on haruldaste sammalde inventuuri (E. Rajandu „Ontika, Iisaku, Udria ja Smolnitsa kaitsealade haruldaste sammalde inventuur”, 2009) käigus leitud tähelepanuväärseid samblaliike, mida leidub Eestis harva ja kõik need kasvavad soostunud metsades. Liikide säilimiseks tuleb metsade kuivendamisest hoiduda. Mõned kaitseala risti läbivad kraavid voolavad looklevas sängis ning omandavad loodusliku oja ilmet, seega oleks veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine (nt õgvendamine) vastuolus maastikuilme säilitamise nõudega. Maavara kaevandamine on keelatud, sest see tegevus kahjustab oluliselt kaitseala maastikku ja selle vaatelisust. Maavara kaevandamisega võib muutuda ka kaitseala veerežiim, mis võib ohustada Smolnitsa maastikukaitsealal kaitse-eesmärgiks seatud elupaigatüüpide säilimist. Puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine vaesestab looduslikku mitmekesisust ja maastikuilmet. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine mõjutab looduslikke ökosüsteeme ning kahjustab lähedal asuva Peipsi järve hüdrokeemilist seisundit.

Keelatud on puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt, sest metsatöömasinatega pehmel niiskel pinnasel liikumine kahjustab pinnast ja metsataimestikku. Vasknarva piiranguvööndi metsad on märjemad tarna- ja madalsoometsad liigniiskel pinnasel või männimetsad luidetel. Ka puidu väljavedu külmumata pinnaselt on keelatud, sest raske koormaga metsaveoautod kahjustavad pehmeid pinnasteid, mis muutuvad sügavate roobaste tõttu väiksematele sõidukitele läbimatuks. See omakorda raskendab vajaduse korral järelevalve-, pääste- ja piirivalvetöid ning takistab kaitseala valitseja ligipääsu kaitsealusele objektile. Läbimatud teelõigud ajendavad sõidukijuhte rajama kõrvalteid seni rikkumata pinnasele, mis kahjustab kaitstavaid metsakooslusi ja nende taimestikku. Kaitse-eeskiri annab kaitseala valitsejale võimaluse lubada puidu väljavedu siis, kui pinnas seda võimaldab. Selle sätte kohaselt saab kaitseala valitseja anda nõusoleku puidu kokku- või väljaveoks maantee ääres asuvalt langilt või juhul, kui väljaveoks kasutatavad metsateed on rajatud kuivale ja kõvale pinnasele.

3. Menetluse kirjeldus

Smolnitsa maastikukaitseala kaitse-eeskirja avalik väljapanek toimus 8.–23. detsembrini 2010 Keskkonnaameti Viru regiooni Jõhvi kontoris ja Alajõe Vallavalitsuses ning 4.–17. jaanuarini 2016 Keskkonnaameti Iisaku looduskeskuses ja Alajõe Vallavalitsuses. Teade

kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 6. detsembril 2010 ja 28. detsembril 2015 üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ning 4. detsembril 2010 ja 22. detsembril 2015 kohalikus ajalehes Põhjarannik. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 6. detsembril 2010 ja 6. jaanuaril 2016.

Looduskaitseseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise, sh avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta kahe kaitsealal paikneva eraomandis kinnisasja omanikule, Riigimetsa Majandamise Keskusele kui kuue kaitsealal paikneva riigiomandis kinnisasja omaniku esindajale ning Alajõe Vallavalitsusele.

2010. aastal toimunud avalikustamise käigus arvamusi ei esitatud. 2016. aastal esitas Riigimetsa Majandamise Keskus ettepaneku korrigeerida kaitse-eeskirja § 5 lõike 3 sõnastust järgmiselt: „Kaitsealal on lubatud maastikusõidukiga sõitmine kalapüügiõigusega isikul Peipsi jääle minekuks **rajal**, mis on kantud määruse lisas esitatud kaardile”, kuna kaitsealal asuvaid pinnasteid ei saa lugeda sihipärase inimtegevuse tulemusena ehitatud terviklikeks asjadeks ehitusseadustiku § 3 lõike 1 mõistes ja seega ei ole tegemist rajatistega, ning keskkonnaseadustiku üldosa seadus § 33 lõige 2 nimetab selliseid teid radadeks. Ettepanekuga arvestati ning selles osas täiendati eelnõud.

Kaitse-eeskirja avalikule arutelule, mis toimus 26. jaanuaril 2016 Keskkonnaameti Iisaku looduskeskuses, tuli üks huviline. Avalikul arutelul ja avaliku väljapaneku kestel ettepanekuid ei tehtud.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu koostamisel on arvestatud EÜ Nõukogu direktiiviga 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taime- ja loomastiku kaitse kohta (EÜT L 206, 22.07.1992, lk 7–50).

EÜ Nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ ehk loodusdirektiivi artikli 2 lõike 1 kohaselt on nimetatud direktiivi eesmärk looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taime- ja loomastiku kaitsmisega kaasa aidata bioloogilise mitmekesisuse säilimisele EL liikmesriikide territooriumil. Loodusdirektiivi artikli 3 lõigete 1 ja 2 kohaselt luuakse Euroopa ökoloogiline võrgustik Natura 2000, mille loomisse annab oma panuse iga liikmesriik võrdeliselt sellega, millisel määral leidub tema territooriumil loodusdirektiivis nimetatud looduslike elupaigatüüpe ja liikide elupaiku. Vastavalt Vabariigi Valitsuse 5. augusti 2004. a korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekirj” lisa 1 punkti 2 alapunktile 396 on Natura 2000 võrgustiku loodusalaaks esitatud Smolnitsa loodusala, mis hõlmab Smolnitsa maastikukaitseala. Seetõttu tuleb Smolnitsa maastikukaitsealal tegevuste kavandamisel hinnata selle mõju kaitse-eesmärkidele, arvestades Natura 2000 võrgustiku alade kohta kehtivaid erisusi.

Smolnitsa loodusala on esimest korda kinnitatud Natura 2000 võrgustiku alaks Euroopa Komisjoni 12. detsembri 2008. a otsusega 2009/94/EÜ, millega võeti vastavalt nõukogu direktiivile 92/43/EMÜ vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade teine ajakohastatud loetelu (teatavaks tehtud numbri K(2008) 8046 all, ELT L 043, 13.02.2009, lk 245–392). Viimati ajakohastati boreaalse biogeograafilise piirkonna loodusalade nimekirja Euroopa Komisjoni 26. novembri 2015. a rakendusotsusega (EL) 2015/2371, millega võeti vastu boreaalses biogeograafilises piirkonnas asuvate ühenduse tähtsusega alade loetelu üheksas uuendatud versioon (teatavaks tehtud numbri C(2015) 8214 all, ELT L 338, 23.12.2015, lk 436–676).

Pärast määruse jõustumist tehakse Euroopa Komisjonile ettepanek muuta Smolnitsa loodusala piiri ja viia see vastavusse maastikukaitseala välispiiriga. Seoses piiri muutmisega suureneb loodusala osakaal Permisküla metskond 52 (tunnus 12201:002:0344) maaüksusel.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada piirkonna metsaelupaikade kaitset. Kehtestatav kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Smolnitsa maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu määruse jõustumisel puudub oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute elluviimist. Looduskaitseseaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on seotud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude vähenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt looduskaitseseaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt makstakse maamaksu 50% maamaksumäärast. Maamaksu laekub Alajõe vallale vähem hinnanguliselt 2,5 eurot aastas. Vähenemine on seotud kaitseala idapiiri ühitamisega Permisküla metskonna 52 maaüksuse (12201:002:0344) piiriga, mistõttu piiranguvööndisse kuuluva ala pindala suureneb 3,1 ha.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Smolnitsa maastikukaitsealal kaitsekord ei muutu ja uusi eramaid sihtkaitsevööndisse ei lisandu, seega täiendavaid maa omandamise kulusid riigi eelarvest ei teki.

Kaitsealal, mis on ühtlasi Natura 2000 loodusala, saab taotleda metsatoetust 60 eurot piiranguvööndi ja 110 eurot sihtkaitsevööndi metsamaa hektari kohta. Pärast määruse jõustumist metsatoetuste maht ei muutu, kuna uusi eramaid loodusalasse ei lisandu.

Smolnitsa maastikukaitseala kaitsekorra uuendamisega ja välispiiri korrigeermisega ala idaosas arvatakse kaitseala piiranguvööndisse seni kaitseta riigimetsa 1,3 ha. Vastavalt RMK arvutustele vähendab majanduspiirangutega kaitse Ida-Virumaal puidukasutuse tulu keskmiselt 115 eurot hektari kohta aastas. Seega väheneb iga-aastane saamata jäänud puidutulu Smolnitsa maastikukaitseala laienemisega 150 euro võrra aastas.

Kaitsealal puuduvad poollooduslikud kooslused ja vastavad kulud riigil puuduvad.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Kõik ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.

Marko Pomerants
Keskkonnaminister